

Nagyon is könnyen odavetett versek, nem érzik rajtuk az anyagnak az az ellenállása, amellyel szemben a vers erőfeszítés.

Szerelem. Amilyen makacsul ismétlődik a nem épen szerencsés forma, olyan monoton maga a líra is. *Szeptember felé.* Feltűnőbb ízlés-botlásnélküli jelentéktelen versek. *Őszinte hangok.* Bizonyára szép és megható versek olyanok számára, akiket még nem fertőzött műértővé a költészet. *Költő dalolj.* Az egész füzetben két poétasort találtunk: a Kedves szívem két zárósort. *Várjatok.* Egy-egy szerencsésen fogalmazott mondat, különben a próza határain mozog. *Keresztúton* stb. Az ajakra tóduló szóözön még nem ihlet s a símán folyó vers még nem líra. *Szív.* Könnyen jött s gyorsan múló versikék. *A szegénység könyve* stb. Versei úgy sülnek el, ahogy a dilettantizmus ismerete alapján várja az ember. A dalformát olykor elég szerencsésen kezeli. *Tűnő csillagok.* Sorról-sorra lökődő vers, közepes formakészség, satnya képzelet. Még legjobb Az éji vonat. *Az emlék: rózsalevelek...* A mult századvégi folyóiratok sablón-versikéi. *Cor cantat.* Erőtlen versek, erőltetett képek. Hogy lehet mese szárnyán nézni a borba? *Életút elején* stb. A polgári beszéd szólamaiba helyettesített ál-költőszólamok. *Műzsám.* Iskolás versek, öröklött képek és gesztusok túrhető formáérvék. *Zengő szívek.* Erőltetett, semmit sem láttató nyelv, unalmas verstárgy. *Halk dalok.* Nemcsak halkak, de semmitmondók is. *Idegenből.* Alig egy-két egyénien színezett sor, gyenge. *A csend ölében.* Emléket nem hagyó, vértelen kísérletek. *Fény-lendület.* Semmitmondás és nagyotmondás elkedvetlenítő keveréke. *Lasciate.* Valóban lasciate. *Mélységek fölött.* Bágyadt versek, sehol egy eredeti szín.

Egészen gyengék: *Levélhullás, Fényes utakon, Én mégis elmegyek stb., A nászok násza stb., Egy szüreten még stb., Próbáljunk, Balladák, Tarka virágok, Trianon.*

Lessing. (1729—1929.)

Kétszáz esztendeje, hogy a német irodalom legharcosabb egyénisége a kis szíriási Kamenzbos megszületett. Honfitársai világraszóló ünnepekkel akarják megülni a Lessing-évet Wolfenbütteleben, hol élete utolsó szakában működött és Braunschweigban, hol utolsó álmát alussza. Úgyesen kapcsolják össze ezt az emlékünnepet a Goethe Faustjának braunschweigi első előadásáról való megemlékezéssel, tehát az 1829—1929-es centennáriummal. A Faust-téma különben is közel állt Lessinghez, mert hiszen neki is van egy Faust-törredéke, amint a XVIII. és XIX. században sok más német író foglalkoztatott ez a kizárólag Goethe hatalmas szintetikus szellemének való tárgy. Lessinget azonban sok tekintetben jellemezte az igazságszomj, a végső titkok megfejtésének az a vágya, mely e problematikus hős alapvonása. Nagyon találó, hogy emlékünnepeket összekapcsolták s még találóbb, hogy Hindenburg elnök a Lessing-év ötezermarkás nagydíját a Lessing világnézete végső tisztázását nyújtó mű jutalmazására szánta.

Nálunk vannak, akik hajlandók Lessing jelentőségét félreismerni, őt kisebbnek látni, mint amilyen valóban. Még tudósaink közül is a francia műveltségük hamar készek rá, hogy a gall nemzet fiainak szemüvegén át nézve a jellegzetesen német író, eredetiségét és műveinek élő erejét kétségbevonják. Mások azért vitatják el tőle a «nagy» jelzőt, mert a liberális eszmék előharcosát látják benne, sőt egyesenes kimondják, hogy ezért magasztalták érdemén felül azok, kiknek a liberalizmus létérdekük. Ilyen eltévelyedés ma a végletek uralkodásának idején semmikép sem különös; a tulzó német jobbpártiak ugyanilyen alapon ismételtlen megtámadták az utóbbi években Goethe is, kitől legalább is a «legnagyobb német» nevet akarták megtagadni. Pedig épen ez jellemző ezekre a költőkre: elsősorban németek, amellet hogy a fehér faj legnagyobb képviselői a XVIII. és XIX. században. Annál nagyobb dolog ez főként Lessingnél, mert olyan irányt képvisel, mely nemcsak nemzetközi, de kifejezetten nem német: a fővilágosodást. Kétségkívül ő volt ennek legnagyobb szellemi harcosa Német-

országban s sok német irodalomtörténetíró teljes joggal helyezi Nagy Frigyes mellé, csak hogy a porosz uralkodónál sokkal németebb volt. Elég bármely költő művét ebből a szempontból elemezni: lépten-nyomon az igazi németre bukkanunk benne. De egész teoretikus és kritikus pályáját is ez fűtötte a franciaság ellen, a germán angol mellett! Minden nemzetközi fölvilágosult szelleme ellenére lelkes német hazafi, igazi nacionalista volt.

Német volt az a vonása is, mely európai s általános emberi vonatkozásban nagyra tette: a tiszta idealizmus, melynek egész életét szentelte s melytől semmiféle érdekből, szeszélyből avagy szenvedélytől hajtva el nem távolodott. Jellemző, hogy francia irodalomtörténetírók szinte ösztönös egyöntetűséggel szoktak felszisszenni, ha valaki nagy írók emberi jellemét kezdi kutatni: szinte dogma náluk, hogy az író és az ember két különböző dolog! Könnyen érthető, ha csak Voltairere meg Rousseaura gondolunk, kik Lessinggel kapcsolatban legelső sorban juthatnak eszünkbe. Hol maradnak ők Lessing, az ember mögött! Nem hiába született meg a humanitás fogalma a német irodalomban; nem hiába érdekli a világot Goethe alkotásai mellett az élete is majdnem olyan mértékben, mint legnagyobb műve. Maga Napoleon meglepetve szalasztotta ki száján a nagy weimari költő megpillantásakor: Ez ember! Lessingnek is ez volt a legfőbb vágya, melynek ismételtlen kifejezést adott szóban, írásban: mindenekelőtt igazi ember akart lenni! Nem művészé, kritikussá, költővé, hanem emberré lenni; ez lebegett előtte mindig és mindenütt. Ezzel érdemelte ki a halhatatlanságot s ezért ragadnak meg még egyébként elavult írásai is.

Itt adódik t. i. a második ütközőpont: vannak, kik fennen hirdetik ma Lessing költői alkotásainak kimúlását, épúgy, mint teoretikus írásainak jelentéktelenségét. A német szaktudósok között is akadt az utóbbi években, aki Lessingről megállapította, hogy a fölvilágosodás tetőpontját jelentette a német irodalomban, olyan időpontban, mikor ez már túlélte magát. Mások nem tudták neki megbocsátani, hogy Bölcs Nátánjában mindenkinek igazságot szolgáltatott, csak a keresztényeknek nem, akiket főként a patriárka személyében igazságtalan egyoldalúsággal állított szembe a nemkeresztényekkel. Itt Lessing ugyan hibát köve-

tett el: harci hevétől elragadtatva burkolt személyeskedése tévedt költői műben (nem tudta elfelejteni a hamburgi főlelkészt, ki a «Nátán» írását provokálta), de becsületére legyen mondva, sohasem felelte el, hogy atyja protestáns pap volt s ő is teológiát végzett. Viszont bátran síkra szállt a katolikus igazságért is, mikor a tulzó luteránus ortodoxia megtámadta Bose tanárt, mert «nem átalította Luther sírja közelében» az akkori pápát dicsőíteni. Döntő azonban az, amit már Dilthey kimutatott: életének egyik főcélját abban látta, hogy a magára és korára olyan súlyosan nehezedő vallási, helyesebben: hitproblémát a fölvilágosodással szemben kielégítően megoldja. Ebben, sajnos, korai halála megakadályozta. Hívó ember volt vallásban, tudományban, kritikában, költészetben egyaránt. Hívó ember, kit azonban szokatlanul éles, logikus gondolkodás is jellemzett. Épen ezért tudott életet lehelni költői alkotásaiba: a szív melege hatja át őket. Az csak természetes, hogy a németek Minna von Barnhelmjétől számítják ma is élő színpadi irodalmukat. Ők értik meg legjobban, hogy a Minna a német vigjátéknak, az Emilia Galotti a szomorújátéknak első igazán modern és önálló német alkotása. A két nagy sikert aratott mű a Hamburgi Dramaturgiával, mint teóriával együtt hatva szinte kiszámíthatatlan átütő erővel birt. Nagy történeti jelentőségüket csak az avatatlan vonhatja kétségbe. De élő erejük is van, mert igazi húsból és vérből való embereket állítanak szemünk elé s pl. a nagy francia drámaírókon tútesznek azzal, hogy mellékalkajaik is életteljesek s ezek segítségével találó és színes korpépet adnak. Tévedés azt hinni, hogy pl. Just meg Werner alakja — csak erre a két legismertebbre utalunk — kizárólagosan iskolai tanulmányaink révén él emlékezetünkben; s mennyi egyéb kiesik abból, amit az iskola belevitt, szinte azt mondhatnók, hogy ennek ellenére nem mosódnak el előttünk, mert megvan bennük az a megmagyarázhatatlan valami, ami belopja magát az ember szívébe. Lessing darabjait ma is sikerrel adják Németországban, ami pedig Goethe műveire sem mindig mondható. (De annál inkább Schillerére). Nem ártana őket legalább a Lessing-év alkalmából nálunk is föleveníteni.

Hamburgi Dramaturgiája szükség-

képen elavult, egyrészt mert az akkori-ban ott előadott értéktelenebb darabokra vonatkozott, másrészt az Arisztoteles-féle tanok magyarzatában filológiai alapra helyezkedett, s e téren azóta sokat haladtunk: Lessing tévedéseit meggyőzően kimutathatjuk. Tendenciájának igazát azonban ma még tisztábban látjuk, mint akkor látták: francia helyett a németiség szempontjából az angol irányzat az egyedül helyes, főként, ahol Shakespeare jelentette a germán szellemet. A leglényegesebb azonban az, hogy Lessing szemé előtt a *nemzeti színház*, a szó legnemesebb értelmében vett *nemzeti színészet* lebegett. Sok mindent hirdetett, ami ma magától értetődővé vált.

Laokoonja töredék volta, kisebb fogyatkozásai és túlságosan racionalista gondolkodása ellenére is (mely ellen már akkor síkra szállt volt Herder) valósággal klasszikus alkotása a fővilágosodás irodalmának. E logikai mestermű örök életű, mert mindnyájunk esztetikai műveltségének elengedhetetlen alapvetése. De ereje ennek sem a megállapított tételek megdönthetlenségében rejlik. A harcos Lessing legszebb erényei mutatkoznak benne: széleskörű tudás, tárgyilagosság, világos fő, kérélethetetlen logika és lelkesedés teszik feledhetetlen élménnyé mindannyiunk számára e művét. Mint minden alkotása, ez is azt célozta, hogy a németiség e kérdésekben a saját lábán járjon, saját fejével gondolkozzék és ne idegen minták után igazodjék. Így érthetjük meg, hogy Rückert miért nevezte Lessinget «szabadító»-nak s így magyarázhatjuk Grillparzer sorait is: Du bahntest den Deinen die Gasse. Dein ist Starker, der Sieg, hast du ihn gleich nicht gesehn! Ez a tragikuma egyben ennek a nagy küzdőnek és úttörőnek. Az ővé volt a győzelem, de azt a sors akarata folytán már meg nem láthatta.

Nagyon sok úttörőnek közös végzete ez, de talán elég öröm nekik maga a küzdelem: Fausthoz hasonlóan úgy sem tudnának nyugodni a legteljesebb győzelem után sem. Lessing a magasabbra törekvő ember egyik legnemesebb típusa. Nem csoda, hogy a Lessing-év sok eddigi életrajzához most egy életrajzi regénnyel is megajándékozott bennünket: W. Willige: «Der Kämpfer des Geistes. (Zittau, 1928—29).» A szellem katonája volt és mint ilyen épp oly halhatatlan, mint maga a szellem.

Koszó János.

Tudományos élet.

A Magyar Néprajzi Társaság január havában tartotta nagygyűlését, melyen negyvenéves fennállását ünnepelte. Méltó előadót kapott a legmagyarabb tudomány ünnepe a távollevő Bartók Béla személyében, ki a prágai néprajzi kongresszum megtartott összefoglaló tanulmányát küldte el: a Vikárral, Lajtával és főleg Kodályval együtt végzett nagymagyarországi népdalfelfedező gyűjtéséről. Erről a korszakalkotó gyűjtésről való beszámolót átengedjük a *Napkelet* zenekronikásának s mi csak üdvözlötünket küldjük a kitünő társaságnak, melyre, ha tovább tud fejlődni célkitűzésében és munkájában, centrális helyzet vár a magyar kultúra tudományos kutatásában. Ezért halljuk igaz örömmel, hogy végre rövidesen néprajzi tanszéket állítanak fel Szegeden és arra oly kitünő ember kerül, mint Solymossy Sándor, az *Etnográfia* szerkesztője, bár mi őt még szívesebben a budapesti egyetemen, a Néprajzi Múzeum színhelyén láttuk volna. De elismerjük, hogy Szegeden talán még szebb feladat vár a magyar etnográfia professzorára: az Alföld, az elhanyagolt színmagyarság néprajzi tanulmányozását művelheti az Alföld nagy egyetemi városában, megteremtheti ott az érdeklődést a sajtós magyar népelet és műveltség iránt. Igaz, hogy kedvező milieu várja, hiszen a szegedi egyetem és az ott megalakult Alföldkutató Bizottság máris felismerte az ő egyéni hivatását, melyet nagy barátja, a miniszter már többször megfogalmazott és Bibó István szerkesztésében megindította *Népünk és nyelvünk* címen azt a folyóiratot, melyben az Alföld nyelvét, néprajzát, társadalmi életét, történelmét fogják tanulmányozni. Az első szám tartalma biztató: de hogy megéle ez a kitünő programmal induló folyóirat, attól függ, sikerül-e majd egészen új írói és tudományos gárdát sorba állítania és fel tudja-e kelteni a magyar vidéken is azt az érdeklődést, melyet nemes szándéka megérdemel.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság közgyűlésének elnöki megnyitója, melyet ezúttal az alelnök, a legkiválóbb és legáltalánosabb tudású magyar nyelvész, Gombocz Zoltán tartott, fontos esemény volt a beavatottak számára. Gombocz a leíró nyelvtannak egészen új fogalmazását adta és egy olyan elméletet vázolt, mely az eddig nagyon